

Rapport - KONFERANSE OM SJØSAMENES RETTIGHETSSITUASJON

Arrangører: Protect Sápmi i samarbeid med Sametinget.

Sted: Sametinget , Karasjok, 25. mai 2016.

Innholdsliste

Innledning.....	2
Innledernes hovedbudskap.....	3
Carsten Smith: Refleksjoner omkring Regjeringens og Stortingets avvisning av kystfiskeutvalgets utredning og forslag i NOU 2008: 5.....	3
Jørn Øyrehagen Sunde: Bygdelag i Finnmark sin lovfestede rett til sjøfiske.....	4
Gunnar Grytås: Myndighetenes behandling av de sjøsamiske fjordfiskerne i etterkrigstiden.....	5
Øyvind Ravna: Moderne fiske som grunnlag for samisk kulturutøvelse.....	6
Ivar Bjørklund: Oppdrettsindustri mot kystfiske ved Spildra i Kvæningen.....	8
Anders Blom: Oppdrettsindustrien, urfolks/sjøsamiske rettigheter og internasjonale sertifiseringsordninger.....	9
Jon Gauslaa: Finnmarkskommisjons mandat når det gjelder kartlegging av rettigheter til fiskeplasser i sjø.	10
Bjarne Johansen: Systematiske nedskjæringer i sjølaksefisket gjennom femti år.....	11
Konkluderende oppsummering.....	12
Kort omtale av hovedinnlederne.....	12

Innledning

Kystfiskeutvalget for Finnmark (NOU 2008:5) betonte i 2008 urfolksretten og den historiske bruken av sjøressursene, og konkluderte med at dette var et felles rettsgrunnlag som hjemlet folk i Finnmark retten til å utøve et fiske – uten å måtte kjøpe en kvote. Da de sjøsamiske og regionale rettighetene ble behandlet av regjering og storting i 2012, ble imidlertid Kystfiskeutvalgets vurdering av rettsgrunnlaget ikke tatt til følge.

I forbindelse med behandlingen av denne saken var et stort flertall på Sametinget enig om at samer og andre langs kysten i nord har rettigheter på grunnlag av bosetning og bruk gjennom uminnelige tider, og at folkerettens regler om urfolk og minoriteter på selvstendig grunnlag gir rett til fiske. Fellesuttalelsen formulerte også en målsetting om at Sametinget vil arbeide for en anerkjennelse av historiske rettigheter til fiske for fjord- og kystbefolkningen i samiske områder (Ekstraordinært plenumsmøte 19. april 2012).

For å sette et nytt søkelys på disse problestillingene arrangerte Protect Sápmi i samarbeid med Sametinget en åpen konferanse om sjøsamenes rettighetssituasjon. Den fant sted i Karasjok, 25. mai 2016. Der deltok alle Sametingets representanter, sammen med et stort antall andre interesserte fra organisasjoner og politiske organer fra det nordlige Norge. Til sammen var det mer enn 90 deltakere på konferansen.

Fremstående fagfolk med tidligere leder for Kystfiskeutvalget professor e.m. Carsten Smith i spissen, vurderte fra ulike synsvinkler påstanden om at det ikke finnes en grunnleggende rett til sjøfiske i nord, det være seg på grunnlag av alders tids bruk eller urfolksretten. Andre igjen tok for seg den historiske utviklingen av fiskerettigheter i Norge, og den nære historie hvor sjøsamenes fiske på fjordene ble feid vekk av blant annet sildesnurperne på 1960-tallet. Likeledes ble det fokusert på den utfordring som oppdrettsindustrien representerer for fjordfiskerne, og lakseforvaltningens nedprioritering av sjølaksefiskeinteressene. Det ble også i detalj redegjort for Finnmarkskommisjonens arbeid med anerkjennelse av rett til gamle fiskeplasser i sjøområder.

Professor e.m. Carsten Smith pekte i sin innledning på to muligheter. Den ene er å bringe spørsmålet inn for det nye organet – Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. Den andre er å bruke rettsvesenet for å sikre den grunnleggende retten til å drive fiske. Men – han presiserte også at de to alternativene ikke utelukker hverandre.

Konferansen viste at det er helt nødvendig å sette et fornyet, skarpt søkelys på sjøsamenes grunnleggende rett til å drive sjøfiske. Flere deltakere på konferansen ga svært tydelig uttrykk for at det snarest må settes i gang et nytt konkret arbeid for å realisere en anerkjennelse og formalisering av rettsgrunnlaget.

Innledernes hovedbudskap

Carsten Smith: Refleksjoner omkring Regjeringens og Stortingets avvisning av kystfiskeutvalgets utredning og forslag i NOU 2008: 5.

Professor e.m., tidligere høyesterettsjustitiarius og leder for kystfiskeutvalget, Carsten Smith, definerte temaet i sitt innledningsforedrag på følgende måte:

Emnet er samerett og samepolitikk midt i fiskerirett og fiskeripolitikk, og dessuten kommer folkeretten med internasjonale konvensjoner som griper inn i nasjonal rett og nasjonal politikk.

Videre at sakens kjerne er *vern av den sjøsamiske kulturen langs kysten og i fjordene*, og at en forutsetning for sjøsamisk kultur er *at det fortsatt er levende samiske lokalsamfunn. Det er der denne kulturen lever videre. Dette forutsetter at det er økonomisk grunnlag for disse lokalsamfunn*

Om myndighetenes behandling av Kystfiskeutvalgets utredning og forslag – NOU 2008: 5. Retten til fiske i havet utenfor Finnmark – var innlederens refleksjon at *myndighetenes behandling av utredningen var uriktig.*

I den forbindelse pekte han på at regjeringen mente at utvalget ikke hadde et tilstrekkelig rettsgrunnlag for sine konklusjoner. Essensen i utvalgets forslag var som kjent at *Folk bosatt ved fjordene og langs kysten i Finnmark har på grunnlag av historisk bruk og folkerettens regler om urfolk og minoriteter rett til fiske i havet utenfor Finnmark.*

Om rettsgrunnlaget uttalte Smith:

Retten til fiske bygger på bruken av havet gjennom århundrer, men for samene har retten et nyere og klarere grunnlag i Grunnloven og internasjonale konvensjoner. Grunnlovens sameparagraf, siden 2014 § 108, uttrykker et grunnprinsipp om kulturvern. Som etnisk minoritet har samene de særlige rettigheter som følger av kulturvernet i FNs menneskerettskonvensjon artikkel 27 om sivile og politiske rettigheter, gjerne kalt SP-konvensjonen, og som urfolk har sjøsamenes fjord- og kystfiske også støtte i kulturvernet i ILO-konvensjonen artikkel 15. Høyesterett har lagt til grunn at samene går inn under begge disse konvensjoner, og sammen med Grunnloven danner de et trekløver om rettsvernet for samekulturen.

Han gikk deretter gjennom lovproposisjonen som han meinte stort sett var en positiv rettslig drøftelse. Men – departementet var *ikkje einige i alle tolkingsresultat*. Uten særlig mer argumentasjon konkluderte man nemlig med *at gjeldende regler for fiskeriene er i samsvar med statens ansvar.*

Smith kom deretter inn på spørsmålet om sjøsamenes situasjon i forhold til den reelle situasjon og utvikling som er avgjørende for statens ansvar: Kortversjonen ifølge Kystfiskeutvalget er denne:

Sjøsamene var den del av det samiske folket som ble hardest rammet av fornukspolitikken gjennom hundre år. Den rettslige situasjon forandret seg gradvis, blant andre reformer da SP-konvensjonen i 1972 ble ratifisert av Norge. Gjennom den følgende perioden har det blitt en endring i statens allmenne samepolitikk. Man kan også se fine elementer av kulturell revitalisering. Men for

sjøsamene er det, sett i et totalt perspektiv, en kontinuerlig nedgang i befolkning, nedgang i virksomhet knyttet til fiskeriene, og nedgang i bruk av samisk språk.

Denne situasjonen, kombinert med trenden av kontinuerlig nedgang, er det kulturelle "resultatet" som skulle bli målt i forhold til statens "resultatplikt.

Når det gjelder veien videre, kom Smith inn på to aktuelle muligheter - Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter, og domstolene.

Om førstnevnte sa han at vi har fått en ny institusjon i vårt land – Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter – som har som oppgave å bidra til å styrke gjennomføringen av menneskerettighetene. I mandatet for denne finner man blant annet at den skal,

- *legge frem anbefalinger for å sikre at Norges menneskerettslige forpliktelser oppfylles*
- *rådgj offentlige organer og private aktører om gjennomføringen av menneskerettighetene*
- *veilede enkeltpersoner om nasjonale og internasjonale klageordninger».*

I og med at vi har fått et slikt nytt organ med oppgaver som er sterkt rettslig orientert, anbefalte Smith at man fra samisk side bør undersøke nærmere om denne institusjon kan få den offentlige debatten om sjøsamenes rettigheter til å komme videre, og ut av det dødvannet der den i dag befinner seg, og uttalte at man,

Fra samisk side kan man henvende seg til den nye institusjonen med den kraft som ligger i Sametingets posisjon i landets statsliv, og be om en vurdering av sjøsamenes rett til fiske i havet.

Den andre muligheta for å sikre sjøsamenes rett til fiske var domstolene, som ikke har hatt dette spørsmålet til behandling. I den forbindelse pekte han på reindrifta som *gjennom flere rettsavgjørelser har fått anerkjent rettigheter bygget på gammel samisk bruk.*

Han presiserte at han selvsagt ikke kunne si noe om utfallet av en mulig retts sak om sjøsamenes rett til fiske etter folkeretten - *Annet enn at mitt rettssyn ikke faller sammen med statens grunnlag for den nye og begrensede lovgivningen om retten til fiske av 2012. Jeg mener sjøsamene burde få en bedre rettsavklaring ved domstolene.*

Og - De to veier – den politiske og den ved domstolene – utelukker ikke hverandre.

Last ned Carsten Smiths innledning [her](#).

Jørn Øyrehagen Sunde: Bygdelag i Finnmark sin lovfestede rett til sjøfiske.

Professor Jørn Øyrehagen Sunde fra universitet i Bergen, ga en langtidsoversikt over eiendomsretter til fiske i saltvann fra 1100-tallet til midt på 1800-tallet. Slike fiskeretter i saltvatn er dermed en del av norsk tingsrettshistorie, *og slik ein del av norsk privatrett. Men dei er òg ein del av norsk forvaltningshistorie og offentlege rett.*

Slike privatrettslige fiskeplasser kunne være rett utenfor eigen landeiendom, men kunne også være i våger, strømmer, rundt holmer, fjordarmer eller hele fjorder. I

slike tilfeller var det fiskeretter som lå ganske nært land, og som kunne betegne som en fortsettelse av landeiendommen. Men - privatrettslige fiskeretter i sjøen kunne også gjelde rett til fiske på steder så langt fra land, at de ble identifisert ved hjelp av méder.

Ved siden av de privatrettslige rettighetene fant det sted en gradvis utvikling av offentlig regulering av fisket. Dette skjedde trolig gjennom at slike retter fikk offentlig stadfesting gjennom at de ble skattlagt, og slik igjen fikk styrka sitt rettslige vern i domstolene. Dermed kunne denne typen retter utgjøre *sjølve kjernen i den offentlege fiskerireguleringa fordi det var både i privat og offentlig interesse.*

Til tross for utviklinga i retning av større offentlig styring, dokumenterte Sunde også at det fortsatt finnes kvotetildelinger av makrell som bygger på gamle privatrettslige rettigheter. I dag er det fortsatt omtrent et dusin slike fiskeretter som har del i en makrellkvote på rundt 100 tonn, fastsatt av Fiskeridirektoratet.

I første halvdel av 1700-tallet gjorde den dansk-norske sentraladministrasjonen forsøk på å begrense de privatrettslige fiskerettene i saltvatn, men gikk tilbake på det igjen i andre halvdel av århundret. Da kom det igjen reguleringer med utgangspunkt i at fiskevær disponerte over egne havstrekninger.

Dette prinsippet ble også gjort gjeldende for Finnmark. I jordutvisingsresolusjonen for Finnmark av 1775 ble det nemlig sagt *at det ikkje skulle gjerast endringar i bygdelag sine særrettar til fiske i havet.*

Mer om innlederens tema finnes i artikkelen "Hogge i stein - Norsk fiskeriregulering frå mellomalderen til 1857, med eit blick på situasjonen i dag". Den er publisert i «Undring og erkjennelse - Festskrift til Jan Fridtjof Bernt 70 år» (Fagbokforlaget, Bergen) 2013.

Last ned Jørn Øyrehagen Sundes artikkel [her](#).

Gunnar Grytås: Myndighetenes behandling av de sjøsamiske fjordfiskerne i etterkrigstiden.

Seminaret hadde også som siktemål å gi et innblikk i hvordan reguleringene i fisket har slått ut for sjøsamiske samfunn. Forfatter Gunnar Grytås som har meget stor innsikt i mange sider av norsk fiskerinæring, redegjorde for myndighetenes behandling av de sjøsamiske fjordfiskerne i etterkrigstiden.

I sin innledning kom han blant annet inn på nedfiskinga av småsilda i finnmarksfjordene på 1950- og 1960-tallet, mange berørte som en av de verste regionale katastrofer skapt av mennesker. Bare nedbrenninga av den nordligste landsdelen i 1944, ble oppfatta som verre enn det. Men – andre steder i landet, skapte silda både rikdom, velstand og industri.

De norske havforskerne hevdet at sildehavet var uuttømmelig. I 1967 økte man det årlige uttaket til 1.7 millioner tonn, og i 1969 var det ikke mer igjen. Den vesentlige forklaring på sammenbruddet var fisket ette såkalt mussa, sildeyngel med en vekt på rundt 5 gram. Den ble aldri så stor at den kunne bli menneskemat, men ble brukt til råstoff i sildemelindustrien.

Med de store innsigene av sildeyngel til fjordene i Finnmark og Troms hver høst, fulgte det store mengder torsk som de lokale fiskerne fanga med garn eller små nøter. De ble nå på de simpleste måter fordrevet fra sine tradisjonelle fiskefelter av de store sildesnurperne, og bokstavelig talt feid vekk – med store direkte økonomiske tap når bruket deres ble ødelagt.

Sammenbruddet i sildebestanden var omtrent totalt, og når småsilda ble borte skjedde det samme med torsken. Høstfisket etter torsk var borte, og mange «svartår» fulgte. Folk snakket om *daude fjordar*.

Etter at en flåte på mer enn 500 snurpere ikke hadde mer sild å fiske på, ble denne fangstkapasiteten satt inn mot loddebestanden. Og – mye av rikdommen fra de gode sildeårene ble investert i en enda større og mer effektiv flåte som nå gikk løs på lodda.

Fangstene kom i løpet av 1970-tallet opp på to millioner tonn. Fra 1983 gikk det nedover, og i 1987 var det så lite lodde igjen i Barentshavet at arten måtte fredes i flere år.

Fjordfiskerne kom dårlig ut av reguleringene fra 1990 og utover, i kjølvannet av torskekrisa. Det ble da innført garanterte kvoter for de som oppfylte visse kriterier, og disse ble gjort omsettelige. Flere tusen registrerte sjarker – de fleste i Nord-Norge – måtte i denne situasjonen slåss om små restkvoter som stort sett ikke hadde mer enn symbolsk verdi. Ungdommer som ville inn i næringa hadde heller ikke de pengene som skulle til for å skaffe seg en kvote.

Med veksten i oppdrettsnæringa har fjordfiskerne fått nye konkurrenter som også gjør krav på plass der den lokale befolkning har sine fiskefelt. Fiskerne har ment at merder fulle av laks førte til at torsken holdt seg unna. Tidlig på 2000-tallet ble det gjort forsøk som viste at dette stemte, men det ble ikke bevilga penger til mer forskning på dette temaet.

For ytterligere utdyping av innlederens tema, vises til hans bok *Kvotearonar. Privat rikdom – utarma fiskevær* (2014),

Øyvind Ravna: Moderne fiske som grunnlag for samisk kulturutøvelse.

Professor Øyvind Ravna fra Universitetet i Tromsø innledet om *Moderne fiske som grunnlag for samisk kulturutøvelse*. Han tok utgangspunkt i historiske forhold, og at de sjøsamiske fiskerne har stolte tradisjoner. Der viste han blant annet til hos sorenskriver Hans Paus i Finnmark, i 1769.:

Endeligen er en Søefind ei alleene ligesaa god Søemand som en Nordmand, men oftest langt bedre, der Erfarenhed ofte haver viist, da Nordmanden udi paakommende Fare ofte haver overlevert Roret til en hurtig Find, som bedre haver vidst at bruge det.

Fra den nære historie ble sjøsamiske rettigheter til marine ressurser mer akutt som følge av at den sjøsamiske befolkningen mistet mye av sine fiskekvoter da et nytt reguleringssystem ble innført i 1990. Ravna påpekte at årsaken til det paradoksalt nok var mangel på «historisk fangst» de tre foregående årene¹ - for et fiske som hadde pågått i over tusen år. En vesentlig faktor for manglende fangst disse årene var en selinvasjon som rammet de kystsamiske samfunnene hardt.

Ravna dokumenterte videre at FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966 (SP) artikkel 27 forplikter de kontraherende stater til å legge til rette for at minoritetsbefolkninger fritt utvikle sitt

---

¹NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark s. 45 med videre henvisning til Sametingets melding om fiske som næring og kultur i kyst- og fjordområdene (2004).

eget språk og utøve sin egen kultur. Denne konvensjonen er i norsk lov gitt forrang gjennom menneskerettsloven av 1999.

Han understreket at forpliktelsen også omfatter vern av *naturgrunnlaget* for minoriteters kultur – og i særdeleshet urfolks. Menneskerettskomiteen har i den forbindelse påpekt at *kultur* kan fremstå i mange former;

Innbefattet en særlige levevei forbundet med bruk av naturressurser, særlig når det gjelder urfolk. Denne retten kan omfatte slike tradisjonelle aktiviteter som fiske eller fangst.

I stortingsmeldingen om samepolitikken fra 2008 har departementer (og regjeringen) sluttet seg til Menneskerettskomiteens tolkning av artikkel 27:

I forhold til samer som urfolk er det en alminnelig tolkning at bestemmelsen også omfatter de materielle forutsetningene for samenes totale kulturutøvelse, også omtalt som naturgrunnlaget for samisk kultur²

Ravna understreket at FN-konvensjonen og dens artikkel 27 er en helt sentral rettsregel når det gjelder vern mot inngrep i naturressurser og landarealer brukt av samer.

Innlederen drøftet også rettsvernet i forhold til om fiske er en kulturspesifikk næring eller ikke, og slutter seg til Kystfiskeutvalgets påpeking om at samene opprinnelig i vesentlig grad har vært en kystbefolkning, hvor fisket i fjordene og havet har en betydelig plass i samisk kultur uten at dette er en kulturspesifikk næring i streng forstand.

Hvis man skulle stille et absolutt krav om samisk egenart for å oppnå konvensjonsvern, ville vesentlige deler av det materielle kulturgrunnlag i det samiske samfunn falle utenfor dette vernet. Han betvilte derfor ikke Kystfiskeutvalgets konklusjon om at,

De sterkeste grunner taler etter dette for at fiske anses som en tradisjonell samisk næring som går inn under det materielle kulturvern ifølge artikkel 27.

Dette henger sammen med spørsmålet om moderne næringer også omfattes av det tradisjonelle kulturvernet, og viste der til Kystfiskeutvalget som konkluderte med at *moderne former for fiske er beskyttet av SP artikkel 27 så sant dette er en videreføring av det tradisjonelle sjøsamiske fisket.*

Dette fikk likevel ikke noe praktisk gjennomslag da regjeringen behandlet Kystfiskeutvalgets innstilling. Regjeringen kunne ikke slutte seg til det, og mente at utvalget rettskildemessig gikk lenger enn det folkeretten ga grunnlag for. Likeledes avviste man at fjordfiskerne i Finnmark hadde opparbeid noen rett på grunnlag av historisk bruk

Professor Ravna sa avslutningsvis:

Sjøsamene er fratatt sitt språk og sin spesifikke kultur gjennom århundrer med hard fornorskning, noe som innebærer at kulturen er i ferd med å forsvinne. Gjennom Stortingets

---

2St.meld. nr. 28 (2007–2008) *Samepolitikken*. Tilråding fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet s. 33.

lovvedtak i 2012 er det nå lagt til grunn at den ikke skal ha det vern andre samiske næringer nyter. Dette er en rettssituasjon staten Norge ikke kan leve med. Det er derfor viktig at samenes representative organ Sametinget ikke lar dette spørsmålet ligge, men aktivt jobber for en endring til en rettssituasjon som er en rettsstat verdig på dette området.

Last ned Øyvind Ravnas foredrag [her](#).

Ivar Bjørklund: Oppdrettsindustri mot kystfiske ved Spildra i Kvæningen.

Professor Ivar Bjørklund ved Universitetet i Tromsø, holdt en presentasjon om konflikten mellom oppdrett og kystfiske ved øya Spildra i Kvæningen, Nord-Troms.

Saken dreier seg om at kystzoneplanen for Kvæningen kommune vernet fiske- og gyteområdet på østsiden av Spildra. Et halvt år etter at planen var godkjent søkte imidlertid Marin Harvest - verdens største innen lakseoppdrett og eneaktør i Kvæningen - om dispensasjon fra planen for å kunne ta nevnte område i bruk. Etter ulike innspill fra oppdrettsaktøren gikk kommunestyret inn for at det nevnte sjøområdet likevel kunne brukes til oppdrett.

Bjørklund var sterkt kritisk til måten dette hadde skjedd på. Om oppdrettsindustrien generelt uttalte han at den får benytte fjordenes ressurser vederlagsfritt – men, fiskerinæringen fortrenses. Rømming, luseplager og sykdom er andre konsekvenser. Han problematiserte også rømming og luseplager i forhold til Marine Harvest sin virksomhet i Kvæningen.

Han konstaterte også at Kvæningen har vært en av landets beste fjorder for seifiske og for gyteinnsig av torsk. Seien er nå omtrent borte, og torsken nærmest forsvunnet fra gyteområdene. Etter fjordfiskernes mening hang dette sammen med etablering av oppdrettsanlegg.

Nå ville man altså la Marine Harvest legge et oppdrettsanlegg i det vernede fiske- og gyteområdet ved Spildra, hvor de lokale fiskerne har hentet sitt utkomme i tusenvis av år. Dette relaterte han til at det på landjorda for lengst var rettslig akseptert at man kunne opparbeide seg rettigheter gjennom gammel bruk, og at man også hadde slike eksempler fra sjøområder - Kåfjorddommen i høyesterett, 1985).

(Ultimo august 2016 slo ankeinstansen, Fylkesmannen i Troms, fast at det ikke gis dispensasjon i forhold til kystzoneplanen. Dermed får Marine Harvest ikke etablere seg i det vernede sjøområdet.)

Hovedpunktene i Bjørklund innledning fremgår av kronikken *Lakseoppdrett og glansbilder*, Nordlys, 15. mai 2016.

Last ned Ivar Bjørklunds kronikk [her](#).

Anders Blom: Oppdrettsindustrien, urfolks/sjøsamiske rettigheter og internasjonale sertifiseringsordninger.

Styreleder i Protect Sápmi, **Anders Blom**, tok for seg *Oppdrettsindustrien, urfolks/sjøsamiske rettigheter og internasjonale sertifiseringsordninger*. I en sammenliknende sammenheng ga han en detaljert redegjørelse for hvordan urfolks interesser på verdensbasis er blitt implementert i sertifiseringsordningene for skogbruksindustrien, gjennom FSC *Forest Stewardship Council*. Ett viktig prinsipp for foretak som slutter seg til sertifiseringsordningen, er at urfolks rettigheter skal ivaretas. Man erkjenner og respekterer at de i tråd med sine lovfestede og tradisjonelle rettigheter skal kunne bruke og forvalte sin jord, sine territorier og ressurser –ILO-konvensjon nr. 169 og FN-deklarasjonen om urfolks rettigheter skal også respekteres.

I Sverige har skogsindustriens sertifiseringsordning hatt en meget positiv virkning for reindriftsnæringen.

Blom fremholdt at sertifiseringsordningen også har relevans for sjøsamiske forhold. Han viste der til *The Global Salmon Initiative (GSI)*. Dette forplikter 14 selskaper, som representerer 70 % av den globale oppdrettsbransjen, til mer samarbeid og åpenhet, for å oppnå, betydelig og kontinuerlig fremgang i bransjens bærekraft.

Flere av selskapene som er virksomme i samiske områder er står bak dette globale initiativet. Det gjelder blant annet Cermaq; Grieg Seafood; Marine Harvest; og Norway Royal Salmon;

En vesentlig målsetning for GSI er at alle medlemmers anlegg skal være sertifiserte i ASC, Aquaculture Stewardship Council, innen utgangen av 2020.

For å oppnå sertifisering gjennom *Aquaculture Stewardship Council* kreves blant annet følgende opplysninger i forhold til urfolks interesser

- At urfolksgrupper er blitt konsultert i overensstemmelse med lokale og/eller nasjonale lover og bestemmelser
- At oppdrettsenheten har hatt proaktive konsultasjoner med urfolkssamfunn
- At det foreligger en avtale i en protokoll, eller at det foregår en aktiv prosess for å få til en protokollær avtale med urfolkssamfunn

Og – det forutsettes at de som tildeles sertifisering oppfyller standardene i FN-deklarasjonen om urfolks rettigheter.

Anders Blom konkluderte med følgende:

Internasjonale sertifiseringsordninger kan fungere som ett verktøy i værmandet av urfolksrettigheter - då inte lagstiftning eller folkrätt erbjuder ett tillräckligt skydd

•För att kunna arbeta med internasjonale sertifiseringsordningar krävs det att berörda urfolk engagerar sig och lär sig hantera sertifiseringsordningarna

•Det är viktigt att förstå hur de internasjonale setifiseringsordningerne nyttjas i ett marknadekonomiskt perspektiv

•Arbetet är långsiktigt och kan komma att ta tid

•Arbeidet med internasjonale sertifiseringsordninger är inte ett alternativ till annan rättslig kamp men det kan vara ett bra komplement.

Last ned Anders Bloms presentasjon i sin helhet [her](#).

Jon Gauslaa: Finnmarkskommisjons mandat når det gjelder kartlegging av rettigheter til fiskeplasser i sjø.

Leder i Finnmarkskommisjonen, Jon Gauslaa, redegjorde for kommisjonens arbeid med sjøområdene i Finnmark, hvor kommisjonens utgangspunkt er Finnmarkslovens § 29 som i 2012 fikk følgende tilføyelse (understreket), som trådte i kraft 1.1.2013.

Det opprettes en kommisjon ... som på grunnlag av gjeldende nasjonal rett skal utrede bruks- og eierrettigheter til den grunnen rsom Finnmarks-eiendommen overtar. Kommisjonen skal også utrede krav om kollektive eller individuelle rettigheter til fiskeplasser i sjø- og fjordområder i Finnmark dersom noen med rettslig interesse i en avklaring krever det.

Hva betyr så det?

Gauslaa presiserte at ordvalget ikke var nærmere omtalt i proposisjonen, men trolig siktes det til at eventuelle rettighetskrav må knyttes til et **bestemt område** eller fiskeplass (for eksempel en fjordarm eller fiskegrunne), på samme måte som krav om erverv av rettigheter på land på knyttes til et område.

Rettskrav skal avgjøres på grunnlag av gjeldende nasjonal rett. Det innebærer at

Det må ha pågått langvarig bruk i sammenheng.

- minst 50 års, ofte bortimot 100 års bruk uten avbrudd av betydning. Ved hevd kreves det mindre varighet, men større intensitet.

Bruken må ha hatt et visst innhold og omfang.

Sporadisk bruk er ikke tilstrekkelig.

Rettsoppfatning. Krav om "god tro".

Uttrykket "nasjonal rett" (i motsetning til "norsk rett"), er brukt i § 29 (1) for å markere at også samiske sedvaner og rettsoppfatninger skal vektlegges ved vurderingen.

Folkeretten kan få betydning ved rettsanvendelsen i konkrete saker.

Vilkåret om "rettslig interesse" innebærer at kommisjonen ikke skal utrede spørsmålet av eget tiltak, men bare dersom det er reist av noen med et reelt behov for rettsavklaring.

Hvem kan fremme krav?

Enkeltpersoner/familier som i lang tid har drevet fiske i samme område.

Grupper av fiskere, for eksempel fiskere hjemmehørende i ei fjordbygd eller fiskere fra ulike steder som har drevet fiske i samme fjordarm).

Ved krav fremmet av **foreninger**, kan det være et spørsmål om foreningen er representativ for de fiskerne den opptrer på vegne av.

Spørsmål om foreningers **partsevne** kommer ikke på spissen når saken behandles i kommisjonen (behandlingen her medfører ingen økonomisk risiko), men kan bli et spørsmål ved Utmarksdomstolens behandling.

Laksefiske i sjø

Kommisjonens hovedmandat er å utrede rettigheter til "den grunnen som Finnmarkseiendommen overtar"

Dette omfatter også **lakseplasser** på FeFo-forvaltet sjøgrunn.

Kommisjonen har i alle "kystfelt" den har utredet lagt til grunn at sjølaksefiske er en rettighet for lokalbefolkningen i feltet.

Kommisjonen har også vurdert inndragningene av "statlige" lakseplasser rundt 1980, og lagt til grunn at inndragningene manglet lovhjemmel.

Last ned Jon Gauslaas redegjørelse [her](#).

Bjarne Johansen: Systematiske nedskjæringer i sjølaksefisket gjennom femti år.

Bjarne Johansen er leder av Tana og omegn sjølaksefiskerforening. Han deltok i paneldebatten og la frem dokumentasjon på myndighetenes behandling av sjølaksefiskerne:

Over en femtiårsperiode har utviklingen for det som lakseforvaltningen i dag betegner som region *Tanafjorden* vært følgende:

- I 1964 var det tillatt å starte laksefisket med faststående redskaper, kilenot og krokarn, og kastenot, 15. april, og fiske frem til 5. august.
- I tillegg var det to måneders høstlaksefiske med settegarn.
  - Høstlaksefisket og kastenotfisket ble forbudt på 1970-tallet.
- I femtiårsperioden er fisketiden for kilenot om lag halvert.
- For krokarn er reduksjonen fra 14 til 6 uker - fra 56 dager til 18 dager – det vil si at man har 1/3 igjen av fisketiden.
- På begynnelsen av 1980-tallet inndro staten 1100 lakseplasser på den såkalte statsgrunnen i Finnmark.
  - Begrunnelse: Laksestammene i Finnmark var så svake at de ikke tålte dette fisket.
- Omtrent samtidig, 1979, tok myndighetene også ett døgn fra de tradisjonelle garnfiskerne i Tanavassdraget, med den samme begrunnelsen.

Han stilte så spørsmålet om disse nedskjæringene i det tradisjonelle laksefisket har kommet laksebestanden(e) til gode, slik begrunnelsen var?

Svaret var et klart nei. Det innvunne kvantumet er overført til sørfinske turister i Tanavassdraget.

I den samme perioden hvor lakseforvaltningen systematisk har redusert fiskeadgangen for rettighetsbærerne i sjø og elv, har man tillatt en fullstendig ukontrollert økning i det finske turistfisket på grenseelvstrekningen i Tanavassdraget.

Man har beskåret fiskeadgangen for lokale fiskere i sjø og elv, og i praksis overført det innvunne kvantumet til velbeslåtte sørfinske på finsk side av vassdraget.

Fra midten av 1970-tallet til i dag er det nemlig solgt ca. 1 000 000 – én million – turistfiskekort på finsk side. Lavt anslått har turistfangsten vært minst 1 000 000 – én million - kilo laks i den samme perioden.

I forbindelse med de nye forhandlingene med Finland om fisket i Tanavassdraget, har myndighetene lovt Finland, og allerede bestemt at sjølaksefisket skal kuttet ytterligere, forutsatt reduksjon av fisket i nevnte vassdrag. I avtaleutkastet er det også tatt inn en bestemmelse om Finland skal forelegges nye reguleringer i sjølaksefisket.³

Dette har skjedd fullstendig over hodet på sjølaksefiskerne, og er et brudd på de fleste demokratiske prinsipper, uttalte Johansen

Han konkluderte med at det bør gjennomføres en uhildet gransking av dette forvaltningsmessige overgrepet – som han også betegnet som et totalt brudd med Norges urfolksforpliktelser.

Konkluderende oppsummering.

Konferansen viste at det er helt nødvendig å sette et nytt, skarpt søkelys på sjøsamenes grunnleggende rett til å drive sjøfiske, med sikte på anerkjennelse som en del av urfolks- og menneskerettighetenes vern.

Det er heller ingen tvil om at det haster med å virkeliggjøre dette, tatt i betraktning de kumulative effektene av fornorskingspolitikken, og tidligere fiskeripolitikk som i lang tid la fjordene i nord åpne for den havgående fiskeflåten.

Flere deltakere på konferansen ga svært tydelig uttrykk for at det snarest må settes i gang et nytt konkret arbeid for å realisere en anerkjennelse og formalisering av rettsgrunnlaget.

Carsten Smith pekte i sin innledning på to muligheter.

Den ene var å bringe spørsmålet inn for det nye organet – Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter. Den andre var å bruke rettsvesenet til å sikre den grunnleggende retten til å drive fiske. Men – han presiserte også at de to alternativene ikke utelukker hverandre

I sitt avslutningsinnlegg sa styreleder i Protect Sápmi, Anders Blom, at man var rede til å bistå i en videreføring av prosessen frem mot at sjøsamenes grunnleggende rettigheter blir formelt anerkjent.

Kort omtale av hovedinnlederne.

Carsten Smith

Carsten, Smith, f. 1932. Professor i rettsvitenskap ved Univ. i Oslo 1964-1991, høyesterettsjustitiarius 1991-2002, leder av Samerettsutvalget 1980-1985, leder av ekspertgruppen for Nordisk

³Utkastet til overenskomst og fiskeregler for Tanavassdraget forelå i endelig versjon, 30.6.16. Bestemmelsen som Johansen viser til, finner man i denne.

Samekonvensjon 2003-2005, leder av Kystfiskeutvalget 2006-2008. Han har også vært medlem av FNs permanente forum for urfolk, og der medvirket til en spesialstudie om urfolks rett til sjøfiske.

Utenom samerettslig forhold har han en rekke publikasjoner innen privatrett, offentlig rett og folkerett.

Jørn Øyrehagen Sunde

Jørn Øyrehagen Sunde, professor i jus ved Universitetet i Bergen siden 2007. Hans doktorgradsarbeid er om framveksten av juridisk metode i dansk-norsk rett på 1700-tallet. Han har en omfattende vitenskapelig produksjon, særlig innenfor feltene rettskultur, rettshistorie, komparativ rett og juridisk metode. Hans rettshistoriske interesse har også omfattet retten til å drive sjøfiske også i det aller nordligst Norge.

Gunnar Grytaas

Gunnar Grytås er forfatter og har arbeidet som journalist i blant annet Nordlys, Dagens Næringsliv og Fiskeribladet. Han har skrevet flere bøker om fiskeripolitikk og kystkultur. Han har vært engasjert av Universitetet i Tromsø til å skrive historia om Norges Råfisklag som kom ut i 2013, og er medforfatter på fembindsverket *Norges fiskeri- og kysthistorie* som kom ut i 2014. I 2014 ga han ut boka *Kvotebaronar* hvor han også setter fokus på sjøsamenes situasjon etter krigen

Øyvind Ravna

Øyvind Ravna er professor i rettsvitenskap ved Universitetet i Tromsø. Han tok den juridiske doktorgraden (2008). Hans forskningsfelt er bl.a. samerett og tingsrett, herunder rettigheter til land og naturressurser. De siste årene har han særlig forsket på rettsspørsmål knyttet til Finnmarksloven og rettsidentifiseringsprosessen i Finnmark. Ravna har tidligere jobbet som jordskiftedommer i Finnmark, som oppdragsforsker for Samerettsutvalget og med utredningsarbeid for Finnmarkskommisjonen.

Ivar Bjørklund.

Ivar Bjørklund er professor ved Seksjon for kulturvitenskap ved Tromsø Museum, UiT Norges arktiske universitet. Han arbeider blant annet med nordnorsk etno-historie og samisk ressursforvaltning med hovedvekt på reindriftens utvikling.

Anders Blom

Anders Blom er leder for Protect Sápmi og var også en av stifterne av organisasjonen da han arbeidet som förbundsdirrektör i Svenska Samernas Riksförbund. Anders Blom har de senere årene også arbeidet med urfolksspørsmål i et internasjonalt perspektiv. Han er blant annet delegat for Sápmi i Arctic Economic Council, medlem i Forest Stewardship Councils permanente komite for

urfolksspørsmål, og i World Economic Forum, Global Agenda Council on the Arctic. Ved siden av sitt engasjement for Sápmi og samiske spørsmål, er Anders Blom også engasjert i bedriftsutvikling, og er i dag leder i flere svenske bedrifter.

Jon Gauslaa

Jon Gauslaa er utdannet jurist og arbeider på heltid som leder av Finnmarkskommisjonen. Han har tidligere vært utreder (1988-90) og sekretariatsleder (1990-97) for det første Samerettsutvalget, juridisk rådgiver i Miljøstiftelsen Bellona (1997-2004), og medlem og senere leder av det gjenoppnevnte Same-rettsutvalget (2001-2007).

Han er bidragsyter til Norsk Lov-kommentar med ansvar for blant annet lappekodisillen, finnmarksloven, og reindriftsloven.